

Bij de neus ...

De waarheid over liegen, leugens en leugendetectie

Uit onderzoek blijkt dat de meeste mensen elke dag wel een keer liegen. Terwijl ze ook eerlijk zijn belangrijk vinden. Hoe zit dat dan? Waarover liegen we? En tegen wie? Kan het eigenlijk kwaad en kunnen we weten of iemand liegt?

In deze onthullende masterclass doet Sophie van der Zee een boekje open over alle soorten leugens. Van glashard liegen tot ondeugend gedrag. En ja, ook belangrijke informatie bewust achterhouden telt als leugen. U komt het tegen in de spreekkamer, maar ook in (wetenschappelijke) publicaties en bij de mensen met wie u samenwerkt. En hoe zuiver op de graat bent u eigenlijk zelf?

Zijn er misschien situaties waarin mensen vaker liegen? Wat gebeurt er als iemand erachter komt dat je niet de waarheid spreekt? En veranderen leugens nu we steeds vaker digitaal communiceren? Een intrigerende kwestie die ook ethische vragen oproept en die u net zoveel over anderen leert als over uzelf.

Programma

Dag 1

09:30 11:00 **Liegen**

- Wat is liegen?
- Hoe wordt leugenachtig gedrag onderzocht?
 - Vragenlijstonderzoek
 - Dagboekonderzoek
 - Experimenteel onderzoek
- Wat komt er uit dit onderzoek?
 - Hoe vaak liegen we?
 - Tegen wie liegen we?
 - Waarover liegen we?
 - Waarom liegen we?
 - Hoe betrouwbaar is dit type onderzoek?

11:00 11:30 pauze

11:30 13:00 **Welk effect heeft liegen?**

- De invloed van liegen op de leugenaar zelf
 - Factoren die leugenachtig gedrag beïnvloeden
 - Het observeren en meten van gedragsverandering
- De invloed van liegen op een gesprek
- De invloed van liegen op een relatie

13:00 14:00 lunch

14:00 15:30 **Onerlijk gedrag**

- Wat is oneerlijk gedrag?
- Hoe wordt oneerlijk gedrag onderzocht?
 - Matrixtest
 - Dobbelsteenonderzoek
 - Testonderzoek
 - Fraudeonderzoek
- Wat komt er uit dit onderzoek?
 - Hoe oneerlijk zijn mensen?

15:30 16:00 pauze

16:00 17:30 **Van (on)eerlijk naar eerlijk gedrag**

- Welke factoren beïnvloeden of mensen zich (on)eerlijk gedragen?
 - De rol van ethische dissonantie
 - Persoonlijkheid en demografische factoren
 - Moraliteit en religie
 - Algemene omgevingsfactoren
 - Sociale omgevingsfactoren
- Kunnen we eerlijk gedrag stimuleren?

Dag 2

09:00 10:30 **Leugendetectie door mensen**

- Hoe goed kunnen mensen leugens detecteren
- Het verbeteren van leugendetectie door mensen:
 - Ervaring
 - Training
- Interview-/gesprekstechnieken
 - Specifieke en onverwachte vragen
 - In omgekeerde volgorde
 - Tweede taak
 - Tekenen
 - Twee mensen tegelijk interviewen

10:30 11:00 pauze

11:00 12:30 **Non-verbale leugendetectie**

- Hoe gedraagt een leugenaar zich

- Video opnames vs. automatisch meten
- Leugendetectie door middel van motion-capture pakken
- Spiegelgedrag

12:30 13:00 lunch

13:00 14:30 **Verbale leugendetectie**

- Inhoud / details
 - CBCA, Reality Monitoring, SCAN
 - Verifiability Approach
- Taalgebruik (linguïstiek)
 - Linguistic Inquiry and Word Count
 - Tweets van Trump

14:30 15:00 pauze

15:00 17:00 **Fysiologische leugendetectie**

- Polygraaf (Control Question Technique)
- Geheugendetectie
 - Testen van daderkennis
 - P300 wave
 - Detecteren van gebeurtenissen in het verleden/ gepleegde misdaden
 - Detecteren van plannen voor de toekomst / intelligence

Achtergrondinformatie

Mensen vinden het heel belangrijk om eerlijk te zijn. Toch blijkt uit onderzoek dat de meeste mensen iedere dag wel liegen. Hoe zit dat dan? Waarover liegen we? En tegen wie? Kan het eigenlijk kwaad? Wat gebeurt er als iemand erachter komt dat er gelogen is? En zijn er misschien situaties waarin mensen vaker liegen? Hoe zit dat bijvoorbeeld in de spreekkamer? En zijn leugens veranderd nu men steeds vaker digitaal communiceert?

Liegen kan een sociale functie hebben en ervoor zorgen dat mensen elkaar aardiger vinden. Of er bijvoorbeeld voor zorgen dat een gesprek soepeler verloopt. Het is de vraag of het van dit soort leugens zinvol is om de waarheid te willen achterhalen. Maar niet alle leugens zijn onschuldig. Sommige leugens hebben grote negatieve consequenties voor de ontvanger, de omgeving of zelfs de gehele maatschappij. Denk bijvoorbeeld aan een ontkenkende dader of liegende politicus. Komt de democratie in gevaar als politici het niet zo nauw nemen met de waarheid? En wat als een arts niet de juiste diagnose kan stellen omdat de patiënt niet het volledige verhaal heeft verteld? Of een arts die worstelt met slecht nieuws brengen?

In sommige situaties kan er behoefte ontstaan om de betrouwbaarheid van een verklaring te toetsen. Hoe bepaal je of iemand liegt? Zijn mensen daar eigenlijk goed in? Wat zijn de mogelijkheden van leugendetectie? Hoe betrouwbaar is de polygraaf (leugendetector)? Is het überhaupt zinvol om technologie gebruiken om leugens te detecteren? En welke ethische bezwaren zijn relevant voor leugendetectie?

Relevantie voor geneeskundige praktijk

In contacten met patiënten, cliënten, belanghebbenden, verzekeren etc. moeten artsen een beoordeling maken van de aanwezige gegevens, resultaat van een denkproces met een

wetenschappelijke basis. Welke gegevens zijn verzameld? Wat is de aard van die gegevens? Zijn ze betrouwbaar? Hoe kan ik die informatie in een groter geheel zien? Welke argumenten onderbouwen een conclusie, welke ontkrachten die?

Deze masterclass heeft tot doel o.a. meer inzicht te bieden in hoe betrouwbaarheid van verzamelde gegevens in het nauw kan komen. De masterclass biedt inzicht in relevante sociale processen waarbij de waarheid spreken, de waarheid verdraaien en liegen het centrale thema vormen.

Liegen is enerzijds een normaal sociaal fenomeen, dat veel voorkomt en heel vaak geen ernstig karakter heeft. Anderzijds is het mogelijk van grote invloed op het diagnostisch proces.

De anamnese met de klachtenrapportage van de patiënt zelf is een belangrijke bron van informatie voor een arts om het vertrekpunt van zijn denken en handelen op te baseren. Een simulerende of dissimulerende patiënt zal de waarheid een draai geven die te beschouwen is als een kleine (of grotere) leugen. Dit kan grote gevolgen hebben voor het handelen van de arts. Ook het veelvoorkomende gebrek aan therapietrouw is te scharen onder de problematiek van liegen. De arts krijgt in deze masterclass inzicht in hoe een gezagsverhouding (zoals die tussen patiënt en arts) kan leiden tot liegen, bijvoorbeeld als de arts zijn patiënt vraagt of hij de medicatie heeft ingenomen of de adviezen heeft opgevolgd. Deze masterclass geeft inzichten en handvatten voor interview- en gesprekstechnieken om hier professioneel om te gaan.

Het doel is artsen inzicht te bieden in de sociale rol van liegen en mogelijke implicaties van het verdraaien of verzwijgen van de waarheid helder te maken. Hierbij is van belang dat de arts kennisneemt van verschillende factoren die een rol spelen en welke nuances er bestaan ten aanzien van het vertellen van onwaarheid. Het inzicht in de wetenschappelijke concepten rond liegen en het detecteren daarvan komen uitvoerig aan bod en helpen daarbij.

Kennis over deze concepten en mogelijke invloeden geeft de arts houvast in het hanteren van menselijk gedrag in het algemeen en ten aanzien van liegen in het bijzonder. Inzicht in deze factoren die van invloed kunnen zijn op anamnestic verzamelde gegevens en draagt daarmee bij een betere medische oordeelsvorming.

Leerdoelen

Na het volgen van de masterclass

- Hebt u kennis en inzicht in de psychologische, sociale en fysiologische aspecten en gevolgen van liegen
- Hebt u inzicht in de betrouwbaarheid van de verschillende vormen van leugendetectie
- Hebt u inzicht in verschillende factoren die van invloed zijn op oneerlijk gedrag en hoe dit mogelijk is te beïnvloeden
- Hebt u kennism gemaakt met interview- en gesprekstechnieken die u kunt toepassen in uw praktijk

Werkvormen

De cursus zal bestaan uit interactieve werkcolleges waarbij de cursist wordt uitgedaagd en aangemoedigd mee te denken en te reflecteren op het eigen denken en handelen en dat van anderen.

Competenties

Communicatie

- De specialist luistert goed en verkrijgt doelmatig relevante patiëntinformatie

Kennis en wetenschap

- De specialist beschouwt medische informatie kritisch.
- De specialist bevordert de verbreding van en ontwikkelt de wetenschappelijke vakkennis.

Professionaliteit en kwaliteit

- De specialist reflecteert op eigen kennis en handelen

Docent

Sophie van der Zee is universitair docent aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Ze heeft een multidisciplinaire achtergrond in psychologie (BSc Universiteit Utrecht; MSc Universiteit Maastricht cum laude; PhD Lancaster University; docent Vrije Universiteit), informatica (postdoc onderzoeker University of Cambridge) en gedragseconomie (universitair docent Erasmus Universiteit). Daarnaast heeft ze ervaring met praktijkonderzoek door haar werk bij TNO en de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen.

Van der Zee doet onderzoek naar liegen en leugendetectie. Ze heeft een methode ontwikkelt om automatisch leugenachtig gedrag te meten door middel van motion capture pakken. Ook heeft ze het eerste gepersonaliseerde leugendetectiemodel ontwikkeld op basis van de tweets van voormalig president Trump. Sophie heeft Decepticon opgericht, het tweejaarlijks congres naar liegen en leugendetectie. Daarnaast organiseert Sophie maandelijkse digitale lezingen over liegen. Voor haar motion capture leugenonderzoek is ze in 2018 genomineerd als New Scientist Onderzoekstalent van het jaar. In 2020 is zij genomineerd voor de Klokhuis Wetenschapsprijs, voor haar onderzoek naar liegen binnen gezinnen.